

nisse zur germanischen Urgeschichte i Germanen und Indogermanen II. Festschr. f. Hermann Hirt (1936). Anm. vil iøvrigt udtale Haabet om, at Litteraturlisten i det afsluttende Bind maa blive ført up to date ogsaa for de to første Binds Vedkommende. Det vil være af stor Betydning for Brugere.

Det videnskabelige *team work* kan have sin Berettigelse, ja er i mange Tilfælde nødvendigt, naar det gælder at give en sammenfattende Fremstilling af Videnskabens Resultater paa et stort og stærkt specialiseret Arbejdsfelt. Hvor Fremstillingen ikke alene henvender sig til Fagets Udøvere, men til videre Kredse af kulturelt interesserede, er det utvivlsomt en Fordel, om der findes en enkelt Mand, der evner at løse Opgaven og give Fremstillingen det personlige Præg, som de store »Samleværker« af mere eller mindre veloplagte Specialister ofte savner. Professor Skautrup har faaet en udmærket Hjælp af sine Medarbejdere, først og fremmest Karl Martin Nielsen og Niels Aage Nielsen, der nævnes med Taknemlighed i Forordet, men Det danske Sprogs Historie er alligevel helt præget af hans egen Personlighed. Det vidner ikke blot om stor Viden og Evne til at delagtiggøre andre i den, men Læseren vil ikke undgaa at mærke og bevæges ved den varme Understrøm af Forf.s dybe Kærlighed til sit Emne. For Peter Skautrup som for de gamle Grammatikere er Sproget »en Indfaldsport til det særpræget danske«. At øge Forstaaelsen af den danske Egenart har været et Hovedformaal med hans Værk.

Kristian Hald.

Bemærkninger til Professor C. O. Bøggild-Andersens Anmeldelse af Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve VIII Bind ved Johanne Skovgaard.

Naar jeg har anmodet Redaktionen af Historisk Tidsskrift om Optagelse af følgende Linier, skyldes det, at den Omtale, som det af mig udgivne Bind af Christian IV.s egenhændige Breve har faaet i Professor Bøggild-Andersens Anmeldelse i Tidsskriftet (11. R., II S. 307—18), efter mit Skøn paa visse Punkter gør nogle supplerende Bemærkninger ønskelige.

At Hovedæren for Bindets Fremkomst skyldes Museumsdirektør O. Andrup's Fund af Christian IV.s Breve til Korfits Ulfeldt, »Kálnoky-Brevene«, fremhæves af Anm. ligesom allerede tidligere af undertegnede i Forordet S. VII. Ogsaa den smst. (S. VII—X) givne Fremstilling af Brevenes tidligere Historie synes Anm. at

godtage. Min Hypotese, at de fra Bymuseet i Neuhaus stammende Breve ligesom de efter Afskrifter trykte Kálnoky-Breve har hørt til de Christian IV-Breve, som solgtes ved Auktionen efter Klevenfeldt 1777, bestrider han (S. 308 f.) med den Begrundelse, at der i saa Tilfælde maatte antages at have foreligget Afskrifter ogsaa af dem. Man kan dog næppe nægte Muligheden af, at saadanne Afskrifter har eksisteret, men er gaaet til Grunde, hvilket er saa meget mere sandsynligt, som Flertallet af Neuhaus-Brevene synes at have dannet en Gruppe for sig, men en sikker Løsning af Problemet kan næppe naas paa Grundlag af de foreliggende Oplysninger. For Fuldstændigheds Skyld skal jeg i denne Sammenhæng bemærke, at de fra tyske Arkiver stammende nye Breve er fundne af Udgiveren. Det samme gælder de i Rigsarkivet fremdragne, af Kongen skrevne Paategnelser og Rettelser (S. 309); disse fandtes for øvrigt, som hørende til de gamle Arkivfonds, selvsagt i Arkivet allerede i de første Udgiveres Tid — dette være sagt uden Forklejnelse for Forgængerne¹.

Anm. supplerer mine i Bogen givne Kommentarer med forskellige Oplysninger, for hvilke jeg bringer ham min Tak. Dette gælder saaledes Identifikationen af dr. kneffuel med den lærde Læge Andreas Cnoeffel (S. 312). Ogsaa Identifikationen (S. 311) af de gottorpske Prinsers Ledsager paa deres Studierejse 1615—16 med Kancellisekretæren af samme Navn Henrik Lange til Oldager forekommer mig sandsynlig — selv om jeg i Bogen (S. 36 Anm. 1) vel har omtalt den, men med Skepsis. Mod Korrektheden af Anm.s til Støtte herfor givne Oplysninger tillader jeg

¹ Samme Forbehold gælder en Bemærkning, som jeg vil benytte Lejligheden til at fremsætte angaaende et Brev fra Kongen til Kansler Chr. Thomesen Sehested. Brevet findes i Orig. i Rigsarkivets gamle Samling af Christian IV.s egenh. Breve med Dateringen »Københ. Slott den 6 Nouem. Anno 1643«, men er trykt i Bd. VII S. 142 under Breve fra uvis Tid (og derfor ret vanskeligt at finde), idet Udgiverne har anset Dateringen for fejlagtig, fordi Kongen paa det nævnte Tidspunkt opholdt sig paa Haderslevhus. Imidlertid stikker Fejlen snarere i Steds- end i Tidsbetegnelsen — saa at Kongen i Distraktion har skrevet Københavns Slot i Stedet for Haderslevhus — thi et Missive, udstedt kun en Maaned senere i København ⁴/₁₂ 1643 (Sjæll. Tegn. 1643—45, f. 108) behandler samme Sag som det egenhændige Brev (jvf. ogsaa Missive af ¹⁵/₂ 1644, smst. f. 154, fremdraget af Arkivar E. Marquard). — En lignende Uoverensstemmelse findes i Brevet, dateret Frederigs: ²⁵/₂ 1648, trykt Bd. VIII Nr. 376. Kongen var nemlig (som Lektor Jan Steenberg har gjort mig opmærksom paa) allerede ²¹/₂ rejst fra Frederiksborg til København (se Laur. Jacobsen Hindsholms Dagbog S. 22, ligeledes Frederiksborg Lens Regnskab 1647/48), og enten Tids- eller Stedsbetegnelsen maa derfor være fejlagtig. Rimeligvis vilde 25. Jan. have været den rigtige Datering, da Kongen efter sin Ankomst til Rosenborg ²¹/₂ allerede var meget svag.

mig dog at indvende, at Kancellisekretær H. L. i Henhold til Hofmønsterskriverens Regnskaber fik sin Afsked $18/7$ 1615, da han sidste Gang fik udbetalt Maanedssold — Datoen $18/8$ har intet Steds hjemme. Ligeledes at H. L. ikke atter ses i Virksomhed »som fungerende i Kancelliet« $4/7$ 1617. Det under denne Dato udstedte Missive (Kancelliets Brevbøger 1616—20, S. 218) nævner ham kun som tilforordnet ligesom andre gode Mænd ved en Vurderingsforretning, og som Kancelliembedsmand optræder han overhovedet ikke mere. Angaaende de i min Regest af Brevet af $6/11$ (ikke $5/11$) 1615 (Nr. 30) nævnte Penge til Hvervning indvender Anm. (S. 311), at den i Brevet omtalte Sum — 125 Rosenobler — ikke kan have været tilstrækkelig hertil; til Støtte for min Antagelse skal jeg imidlertid anføre, at et Patent af $26/10$ 1626 (T. Kanc. I. A. A. Militære Bestallinger og Reverser 1610—59, Læg Nr. 6) til Hvervning af 300 Mand regner med 2 Rdlr. pr. Mand, saa at et Beløb af 125 Rosenobler, 1 Rosenobel beregnet til ca. 4 Rdl. (Egenh. Breve I, S. 77, J. Wilcke, Christian IV.s Møntpolitik (1919) S. 113) ikke synes usandsynligt lille til dette Formaal. At jeg, da fuld Sikkerhed ikke kunde opnaas, har overladt Valget mellem de to tyske Byer Kalbe (S. 311) til Læseren, forekommer mig nogenlunde tilladeligt.

En alvorlig Anke er (S. 313) fremsat mod Listen over Varianter mellem de efter Afskrifter tidligere trykte Breve og de tilsvarende Originaler. Jeg beklager meget, at Betegnelsen »Bd. VII« er faldet ud S. 441, hvor den burde have staaet over den med »S. 127« begyndende Linie; men de bange Anelser om en større lapsus, som har hjemsøgt Anm., kan jeg befri ham for. En Undersøgelse viser, at ingen Varianter er faldet ud, hvilket forøvrigt enhver, der kaster et Blik paa de S. 443 f. givne Fortegnelser over de ganske faa Breve, som kan komme i Betragtning i denne Sammenhæng, med Lethed vil kunne tænke sig.

Ifølge Anm.s sikkert berettigede Dom (S. 310) vidner Ud-gavens Noter om et for ringe Kendskab til den udenlandske historiske Litteratur, i det mindste i Forhold til I. A. Fridericias tidligere Præstation. Da jeg som bekendt for 19 Aar siden (jvf. mit Forord S. XIII) paatog mig dette Arbejde, følte jeg stærkt det farlige i min Stilling som Brickas og Fridericias Efterfølger¹. Denne Følelse er blevet forstærket, efter at jeg saa at sige er faldet i Hænderne paa en i det paagældende Tidsrums Historie

¹ At jeg paa forskellige Punkter (se S. 310 med Anm. 1) skulde have været unfair overfor min gamle Universitetslærer, har unægtelig berørt mig pinligt. Med Hensyn til Brevet Nr. 57, II S. 8 f. maa dog den forrettede være ikke Bricka eller Fridericia, men Langebek.

saa sagkyndig Anmelder. Da det ikke har manglet paa Vilje fra min Side, maa jeg trøste mig med det gamle Ord: »Ultra posse nemo obligatur« — og iøvrigt slutte med en Tak til Professor Bøggild-Andersen for hans supplerende, sikkert nyttige Litteraturhenvisninger, navnlig for hans forbløffende, desværre ubegrundede Tillid til mine russiske Sprogkundskaber.

Johanne Skovgaard.

Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve. En Replik.

Den kyndige udgiver af det saare værdifulde supplementsbind til udgaven af »Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve«, arkivar Johanne Skovgaard har oven for fremsat nogle indvendinger mod min anmeldelse af nævnte bind.

Et par af disse indvendinger er berettigede. Jeg beklager at have overset, at Henrik Lange til Oldager (min anm. s. 311) ikke i den af mig anførte kilde fungerer som kancelliembedsmand i juli 1617. Det afgørende er jo imidlertid, at han nævnte tidspunkt atter var i virksomhed i Danmark, saa kærnen i min argumentation staar urokket, hvad da frk. S. ogsaa synes tilbøjelig til at erkende. At datoen $18/8$ — i stedet for $18/7$ — »intet steds har hjemme«, erkender jeg med ruelse. Med sætternissen er der intet at stille op!

Min skepsis over for muligheden af, at de i brevet $6/11$ 1615 (nr. 30) nævnte 125 rosenobler kan være sendt til at hverve soldater for, er efter fr. S.s værdifulde oplysning en del rokket. Sikkert ved vi dog intet om sagen.

At jeg kunde have sagt mig selv, at mine »bange anelser« om, at mere end overskriften »Bd. VII« var faldet ud paa udgavens s. 441, var ubegrundede, indser jeg stadig ikke. Men jeg glæder mig paa egne og andre benytteres vegne over, at de var grundløse.

Med min note om den langebekske afskrift »ex copia« sigtede jeg naturligvis til Jacob Langebek — ære være hans minde — som den »forurettede«; Bricka og Fridericia kunde der jo i denne sammenhæng umuligt være noget at bebrejde.

Hvad angaar »Neuhaus-brevene«s overleveringshistorie, har frk. S. desværre ret i, at »en sikker Løsning af Problemet kan næppe naas paa Grundlag af de foreliggende Oplysninger«. Jeg maa dog fastholde min undren over, at de 11 af disse breve — hvoraf 9 eller 10 af ganske særlig intim karakter — ikke kendes fra danske afskrifter fra 18. aarh., hvis de har tilhørt Kleven-